

J A A R R E K E N I N G 2019

TNO innovation
for life

TNO.NL

› JAARREKENING 2019

3 Geconsolideerde jaarrekening

- 3 Geconsolideerde balans per 31 december 2019
- 4 Geconsolideerde winst-en-verliesrekening 2019
- 5 Geconsolideerd kasstroomoverzicht en overzicht
totaalresultaat 2019
- 6 Toelichting behorende bij de geconsolideerde jaarrekening 2019
- 15 Toelichting op de geconsolideerde balans per 31 december 2019
- 24 Toelichting op de geconsolideerde winst-en-verliesrekening 2019

29 Jaarrekening van de Organisatie TNO

- 29 Balans van de Organisatie TNO per 31 december 2019
- 30 Winst-en-verliesrekening 2019 van de Organisatie TNO
- 31 Kasstroomoverzicht 2019 van de Organisatie TNO
- 32 Grondslagen
- 33 Toelichting op de balans per 31 december 2019
- 38 Toelichting op de winst-en-verliesrekening 2019

40 WNT-verantwoording 2019 Organisatie TNO

45 Gegevens deelnemingen

46 › OVERIGE GEGEVENS

46 Resultaatbestemming

47 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

50 COLOFON

GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2019

(in € x duizend)

na resultaatbestemming

			31-12-2019	31-12-2018
Vaste activa				
Immateriële vaste activa	1	3.920		4.415
Materiële vaste activa	2	192.480		181.197
Financiële vaste activa	3	23.367		20.366
			219.767	205.978
Vlottende activa				
Voorraden		495		815
Vorderingen	4	49.117		53.042
Liquide middelen	5	229.548		223.835
			279.160	277.692
Totaal			498.927	483.670
Groepsvermogen				
Algemene reserve	6	220.807		208.711
Wettelijke reserve	7	15.399		12.549
Bestemmingsreserves	8	27.096		26.662
			263.302	247.922
Belang derden			-	30
Vorzieningen	9		13.375	12.898
Langlopende schulden	10		21.267	23.890
Kortlopende schulden	11		200.983	198.930
Totaal			498.927	483.670

GECONSOLIDEERDE WINST-EN-VERLIES- REKENING 2019

(in € x duizend)

			2019	2018
Omzet	12	534.731	482.986	
Overige bedrijfsopbrengsten	13	19.200	21.928	
Bedrijfsopbrengsten			553.931	504.914
Directe projectkosten	14	-79.889	-78.625	
Personele lasten	15	-340.170	-313.189	
Afschrijving immateriële vaste activa		-483	-360	
Afschrijving materiële vaste activa	16	-22.009	-19.229	
Bijzondere waardevermindering materiële vaste activa	16	-1.694	-	
Overige bedrijfslasten	17	-93.445	-86.512	
Bedrijfslasten			-537.690	-497.915
Bedrijfsresultaat			16.241	6.999
Financiële baten en lasten	18		-549	-274
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening vóór belastingen			15.692	6.725
Vennootschapsbelasting	19		-3.948	-1.856
Resultaat deelnemingen	20		3.636	-3.892
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening na belastingen			15.380	977
Belang derden			-	47
Nettoresultaat			15.380	1.024
Resultaatbestemming				
Nettoresultaat			15.380	1.024
Dotatie aan:				
- bestemmingsreserve bedrijfsrisico's civiel		-751	-2.585	
- wettelijke reserve		-2.850	-	
- bestemmingsreserve nieuwbouw defensie		-5.110	-3.124	
			-8.711	-5.709
Onttrekking aan:				
- bestemmingsreserve bedrijfsrisico's civiel		751	2.585	
- wettelijke reserve		-	3.892	
- bestemmingsreserve nieuwbouw defensie		4.676	16.157	
			5.427	22.634
Resultaat na mutaties bestemmingsreserves			12.096	17.949
Mutatie algemene reserve			-12.096	-17.949
			-	-

GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT EN OVERZICHT TOTAALRESULTAAT 2019

(in € x duizend)

		2019	2018
Bedrijfsresultaat	16.241	6.999	
Afschrijvingen op immateriële vaste activa	483	399	
Afschrijvingen op materiële vaste activa	23.703	19.190	
Boekresultaat afstoting vaste activa	-3.008	-5.817	
Mutatie voorzieningen	477	3.752	
Mutatie werkkapitaal, exclusief liquide middelen	3.701	58.797	
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	41.597	83.320	
Ontvangen interest	381	253	
Ontvangen dividend	3.150	-	
Betaalde interest	-918	-526	
Vennootschapsbelasting	-2.516	-2.780	
Kasstroom uit hoofde van operationele activiteiten		41.694	80.267
Investeringen in immateriële vaste activa	-	33	
Investeringen in materiële vaste activa	-41.802	-40.416	
Investeringen in financiële vaste activa	-3.041	1.587	
Investeringen in acquisities	-	-8.900	
Desinvesteringen immateriële vaste activa	12	-	
Desinvesteringen materiële vaste activa	7.703	21.079	
Verkoop deelnemingen	-	-	
Ontvangen aflossingen	557	617	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-36.571	-26.000
Opgenomen leningen	971	1.456	
Aflossingen op leningen	-255	-117	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		716	1.339
Kasstroom boekjaar		5.839	55.606
Liquide middelen per 1 januari		223.835	168.229
Kasstroom boekjaar		5.839	55.606
(De)consolidaties		-	-
Koersverschillen		-126	-
Liquide middelen per 31 december		229.548	223.835
OVERZICHT TOTAALRESULTAAT			
		2019	2018
Geconsolideerd nettoresultaat na belastingen		15.380	1.024
Totaalresultaat		15.380	1.024

TOELICHTING BEHORENDE BIJ DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2019

GRONDSLAGEN

1.1 ALGEMEEN

TNO verbindt mensen en kennis om innovaties te creëren die de concurrentiekracht van bedrijven en het welzijn van de samenleving duurzaam versterken.

Naam: Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek TNO.

Rechtsvorm: Publiekrechtelijke rechtspersoon met wettelijke taak.

KvK nummer: 27376655

De statutaire vestigingsplaats van TNO is Delft.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslaggevingsperiode van een kalenderjaar.

Toegepaste standaarden

TNO past de richtlijnen voor de opstelling van de jaarrekening van TNO toe zoals opgenomen in de Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO geven als hoofdlijn Titel 9, boek 2 van het Burgerlijk Wetboek aan. In een aanvullende aanwijzing, per brief d.d. 21 februari 2014 met kenmerk OWB/FO/2004/8195, is door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 271 'Personeelsbeloningen' niet van toepassing verklaard voor TNO. Specifiek gezien worden de bepalingen uit hoofde van pensioenen niet van toepassing

verklaard, TNO vormt wel een verplichting voor vakantiegeld en vakantiedagen alsmede een voorziening jubileumuitkeringen.

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten.

Voor de uitvoering van de Wet normering topinkomens (WNT) heeft TNO zich gehouden aan de Beleidsregels toepassing WNT en deze als normenkader bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerd.

Vergelijkende cijfers

De vergelijkbare cijfers over 2018 zijn, waar nodig, aangepast ter verbetering van de vergelijkbaarheid met de cijfers over 2019. Zie punt 1.14

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

1.2 GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA EN DE RESULTAATBEPALING

Voor zover niet anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen historische kostprijzen.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan

gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Baten worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de onderneming. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

1.3 GRONDSLAGEN VOOR CONSOLIDATIE

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de Organisatie TNO en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat. Groepsmaatschappijen zijn deelnemingen waarin de onderneming een meerderheidsbelang heeft, of waarin op een andere wijze een beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Hierbij worden mede in aanmerking genomen de financiële instrumenten die potentiële stemrechten bevatten indien deze economische betekenis hebben. Belangen die uitsluitend worden aangehouden om te vervreemden worden niet geconsolideerd indien bij verwerving al het voornemen bestaat om het belang af te stoten, de verkoop binnen een jaar waarschijnlijk is en aan de andere indicatoren daartoe wordt voldaan. Deze belangen worden opgenomen onder de vlottende activa, onder effecten (slechts aangehouden om te vervreemden). Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend.

De posten in de geconsolideerde jaarrekening worden opgesteld volgens uniforme grondslagen van waardering en resultaatbepaling van de groep. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed.

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd, waarbij het minderheidsbelang van derden afzonderlijk tot uitdrukking is gebracht.

Indien de aan het minderheidsbelang van derden toerekenbare verliezen het minderheidsbelang in het eigen vermogen van de geconsolideerde onderneming overtreffen, dan wordt het verschil, alsmede eventuele verdere verliezen, volledig ten laste van de meerderheidsaandeelhouder gebracht. Het aandeel van derden in het resultaat wordt afzonderlijk als laatste post in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening in aftrek op het groepsresultaat gebracht.

Een overzicht van de in de consolidatie opgenomen groepsmaatschappijen, alsmede de niet-geconsolideerde deelnemingen, is opgenomen in de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening.

1.4 GRONDSLAGEN VOOR DE OMREKENING VAN VREEMDE VALUTA

Transacties in vreemde valuta

Transacties luidend in vreemde valuta worden in de desbetreffende functionele

valuta van de groepsmaatschappijen omgerekend tegen de geldende wisselkoers per transactiedatum. In vreemde valuta luidende monetaire activa en verplichtingen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. De bij omrekening optredende valutakoersverschillen worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen.

Bedrijfsuitoefening in het buitenland

De activa en verplichtingen van bedrijfsuitoefening in het buitenland, met inbegrip van goodwill en bij consolidatie ontstane reële waardecorrecties, worden in euro's omgerekend tegen de geldende koers per verslagdatum. De opbrengsten en kosten van buitenlandse activiteiten worden in euro's omgerekend tegen de gemiddelde wisselkoers over de verslagperiode, wat een goede benadering is van verwerking tegen de koers per transactiedatum.

Valutaomrekeningsverschillen worden verwerkt in de reserve omrekeningsverschillen. Als een buitenlandse activiteit geheel of gedeeltelijk wordt verkocht, wordt het desbetreffende bedrag uit de reserve omrekeningsverschillen overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening.

1.5 FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Financiële instrumenten omvatten (overige) vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten.

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien instrumenten bij de vervolgwaaarding niet worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening, maken eventuele direct toerekenbare transactiekosten deel uit van de eerste waardering.

In contracten besloten financiële instrumenten die niet worden gescheiden van het basiscontract, worden verwerkt in overeenstemming met het basiscontract.

Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd.

Verstrekte leningen, (overige) vorderingen, opgenomen leningen, crediteuren en overige te betalen posten

Deze financiële instrumenten worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

Voor kortlopende vorderingen en verplichtingen waar geen expliciete rente wordt berekend en sprake is van korte looptijden, is het effect van het disconteren in het algemeen gering. Voor deze posten is de nominale waarde gehanteerd als invulling van de grondslag geamortiseerde kostprijs.

Bij verstrekte leningen en (overige) vorderingen wordt indien noodzakelijk de waardering aangepast voor bijzondere waardevermindingsverliezen.

Uitgestelde belastingvorderingen worden gewaardeerd op contante waarde.

Opgenomen langlopende leningen worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde. Bij de vervolgwaaarding vindt waardering tegen geamortiseerde kostprijs plaats.

Afgeleide financiële instrumenten

Afgeleide instrumenten worden gewaardeerd op kostprijs of lagere marktwaarde, tenzij hedge accounting onder het kostprijs hedge model wordt toegepast.

TNO maakt in beperkte mate gebruik van valutatermijntransacties om valutarisico's af te dekken, die voortvloeien uit in- en verkooptransacties. Indien valutacontracten worden afgesloten ter afdekking van monetaire activa en passiva, wordt kostprijs hedge accounting toegepast. Hedge accounting wordt toegepast om te bereiken dat de in de winst-en-verliesrekening verantwoorde resultaten als gevolg van de omrekening van de monetaire posten worden gecompenseerd met waardewijzigingen van valutacontracten tegen de contante koers op de rapporteringsdatum. Het verschil tussen de contante koers op afsluitdatum van het valutatermijncontract en de termijankoers wordt via de winst-en-verliesrekening geamortiseerd over de looptijd van het valutatermijncontract.

Indien kostprijs hedge accounting wordt toegepast vindt eerste waardering plaats tegen reële waarde. Zolang het afgeleide instrument betrekking heeft op afdekking van het specifieke risico van de toekomstige transactie die naar verwachting zal plaatsvinden, vindt geen herwaardering van dit instrument plaats. Zodra de verwachte toekomstige transactie leidt tot verantwoording in de winst-en-verliesrekening, wordt de met het afgeleide instrument samenhangende winst of het met het afgeleide instrument samenhangende verlies in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Indien de afgedekte positie van een verwachte toekomstige transactie leidt tot de opname in de balans van een niet-financieel actief past de onderneming de kostprijs van dit actief aan met de afdekkingsresultaten die nog niet in de winst-en-verliesrekening zijn verwerkt.

Indien afgeleide instrumenten aflopen of worden verkocht, worden de afdekkingsrelaties beëindigd. De cumulatieve winst die of het cumulatieve verlies dat tot dat moment nog niet in de winst-en-verliesrekening was verwerkt, wordt als overlopende post in de balans opgenomen totdat de afgedekte transacties plaatsvinden. Indien de transacties naar verwachting niet meer plaatsvinden, wordt de cumulatieve winst of het cumulatieve verlies overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening. TNO documenteert de hedgerelaties in specifieke hedgedocumentatie en toetst periodiek de effectiviteit van de hedge-

relaties door vast te stellen dat geen sprake is van overhedges.

1.6 IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Goodwill wordt bepaald als het positieve verschil tussen de verkrijgingsprijs van de deelnemingen en het belang van de Organisatie TNO in de netto reële waarde van de overgenomen identificeerbare activa en passiva van de overgenomen partij – verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. Afschrijving van de goodwill vindt plaats over de verwachte economische levensduur van de verworven deelneming.

De overige immateriële vaste activa hebben betrekking op ontwikkelingskosten. Deze worden geactiveerd voor zover deze betrekking hebben op commercieel haalbaar geachte projecten. De ontwikkeling van een immaterieel vast actief wordt commercieel haalbaar geacht als het technisch uitvoerbaar is om het actief te voltooien, de onderneming de intentie heeft om het actief te voltooien en het vervolgens te gebruiken of te verkopen is (inclusief het beschikbaar zijn van adequate technische, financiële en andere middelen om dit te bewerkstelligen), de onderneming het vermogen heeft om het actief te gebruiken of te verkopen, het waarschijnlijk toekomstige economische voordelen zal genereren en de uitgaven gedurende de ontwikkeling betrouwbaar zijn vast te stellen. Ontwikkelingskosten worden gewaardeerd tegen

vervaardigingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. Zij omvatten voornamelijk de salariskosten van het betrokken personeel en van derden gekochte kennis, c.q. aan derden betaalde kosten van onderzoek en ontwikkeling, licentierechten en softwareprogramma's. De geactiveerde kosten worden na beëindiging van de ontwikkelingsfase afgeschreven over de verwachte gebruiksduur, welke in principe de vijf jaar niet te boven gaat. De afschrijving vindt plaats volgens de lineaire methode. Voor het nog niet afgeschreven deel van de geactiveerde ontwikkelingskosten wordt een wettelijke reserve gevormd.

1.7 MATERIËLE VASTE ACTIVA

De materiële vaste activa in eigen gebruik worden gewaardeerd tegen de kostprijs (verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs), verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing cumulatieve bijzondere waardeverminderingen en vermeerderd met eventuele overige kosten om het actief op zijn uiteindelijke plaats te krijgen. Er zijn geen rentekosten in de, tegen de vervaardigingsprijs gewaardeerde, materiële vaste activa opgenomen. Indien sprake is van uitgaven, die worden gemaakt na eerste verwerking, en voldoen aan de activeringscriteria, zijn deze als onderdeel van de kostprijs van het materieel vast actief verwerkt.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens

de lineaire methode op basis van de economische levensduur. Op bedrijfsterreinen en op materiële vaste activa in aanbouw en vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. Indien de verwachting omtrent de afschrijvingsmethode, gebruiksduur en/of restwaarde in de loop van de tijd wijzigingen ondergaat, worden zij als een schattingswijziging verantwoord.

Indien voor een materieel vast actief sprake is van kosten die samenhangen met verplichtingen inzake ontmanteling en verwijdering van het actief en het herstel van het terrein waar het actief zich bevindt en deze verplichting wordt veroorzaakt door het neerzetten van het actief, worden deze kosten van herstel opgenomen als onderdeel van de boekwaarde van het actief, en gelijktijdig wordt een voorziening opgenomen voor hetzelfde bedrag. Buiten gebruik gestelde materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de boekwaarde dan wel de lagere opbrengstwaarde. Een materieel vast actief wordt niet langer in de balans opgenomen na vervreemding of wanneer geen toekomstige prestatie-eenheden van het gebruik of de vervreemding worden verwacht. De bate of last die voortvloeit uit de desinvestering wordt in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

1.8 FINANCIËLE VASTE ACTIVA

Niet geconsolideerde deelnemingen waarin de groep invloed van betekenis uitoefent op het zakelijke en financiële beleid worden tegen de vermogensmutatie-

methode gewaardeerd. Voor de bepaling of sprake is van invloed van betekenis worden de financiële instrumenten die potentiële stemrechten bevatten, indien deze economische betekenis hebben, mede in aanmerking genomen. Overeenkomstig de vermogensmutatiemethode worden de deelnemingen in de balans opgenomen tegen het aandeel van de groep in de nettovermogenswaarde. De nettovermogenswaarde wordt vermeerderd met haar aandeel in de resultaten van de deelnemingen; haar aandeel in de directe mutaties in het eigen vermogen van de deelneming vanaf het moment van verwerving, bepaald volgens de grondslagen zoals vermeld in deze jaarrekening en verminderd met haar aandeel in de dividenduitkeringen van de deelnemingen. In de winst-en-verliesrekening wordt het aandeel van de groep in het resultaat van de deelnemingen opgenomen. Indien en voor zover de vennootschap niet zonder beperking uitkering van de positieve resultaten aan haar kan bewerkstelligen, worden de resultaten in een wettelijke reserve opgenomen. Het aandeel van de groep in de rechtstreekse vermogensvermeerderingen en –verminderingen van de deelnemingen wordt ook in de wettelijke reserve opgenomen.

Na toepassing van de vermogensmutatiemethode bepaalt de groep of het noodzakelijk is om voor de deelneming een verlies wegens bijzondere waardevermindering op te nemen. De groep bepaalt op elke balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn dat de deelneming een bijzondere waardevermindering heeft

ondergaan. Als dat het geval is, berekent de groep het bedrag aan bijzondere waardevermindering als zijnde het verschil tussen de realiseerbare waarde en de boekwaarde van de deelneming. Dit bedrag verantwoordt zij in de winst-en-verliesrekening.

Indien de waarde van de deelneming volgens de vermogensmutatiemethode nihil is geworden, wordt deze methode niet langer toegepast en blijft de deelneming bij ongewijzigde omstandigheden op nihil gewaardeerd. Hierbij worden andere langlopende belangen in de deelneming die feitelijk worden aangemerkt als een onderdeel van de netto-investering, ook meegenomen. Indien en voor zover geheel of gedeeltelijk voor de schulden van de deelneming wordt ingestaan respectievelijk een feitelijke verplichting bestaat de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening opgenomen.

Een vervolgens verkregen aandeel in de winst van de deelneming wordt pas weer verwerkt indien en voor zover het cumulatief niet-verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen.

Deelnemingen waarin geen invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs minus eventuele bijzondere waardeverminderingen. Het dividend wordt als resultaat aangemerkt en verwerkt onder de financiële baten en lasten.

Resultaten uit transacties met en tussen niet-geconsolideerde deelnemingen die tegen nettovermogenswaarde gewaardeerd worden, worden proportioneel verantwoord. Resultaten uit transacties met en tussen deelnemingen die tegen kostprijs worden gewaardeerd, worden volledig verantwoord tenzij zij in wezen niet zijn gerealiseerd.

De leningen aan niet-geconsolideerde deelnemingen worden opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen.

Dividenden worden verantwoord in de periode waarin zij betaalbaar worden gesteld. Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Eventuele winsten of verliezen worden verantwoord onder financiële baten en lasten.

1.9 BIJZONDERE WAARDEVERMINDERINGEN

De groep beoordeelt op elke balansdatum of een niet-financieel actief of een groep van niet-financiële activa een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. De groep beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder-waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de winst-en-verliesrekening onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

De opbrengstwaarde wordt in eerste instantie ontleend aan een bindende verkoopovereenkomst; als die er niet is, wordt de opbrengstwaarde bepaald met behulp van de actieve markt waarbij normaliter de gangbare biedprijs geldt als marktprijs. Wanneer er geen actieve markt is, wordt de opbrengstwaarde ontleend aan algemeen aanvaarde waarderingssystemen. Deze modellen worden bevestigd door een multiple van de winst, koersen van beursgenoteerde vennootschappen en andere beschikbaar reële waarde indicatoren. De in aftrek te brengen kosten bij het bepalen van de opbrengstwaarde zijn gebaseerd op de geschatte kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de verkoop en nodig zijn om de verkoop te realiseren.

Voor de bepaling van de bedrijfswaarde wordt een inschatting gemaakt van de toekomstige netto kasstromen bij voortgezet gebruik van het actief of de kasstroomgenererende eenheid. Vervolgens worden deze kasstromen contant gemaakt waarbij een disconteringsvoet voor belastingen wordt gehanteerd, waarbij de tijdswaarde

op basis van de marktverwachtingen en de specifieke risico's van het actief zijn meegenomen. De disconteringsvoet geeft geen risico's weer waarmee in de toekomstige kasstromen al rekening is gehouden.

De groep beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn of een voorheen genomen bijzondere waardevermindering van een vast actief niet meer bestaat of is afgenomen. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief of kasstroomgenererende eenheid vastgesteld. Een voorheen verwerkte bijzondere waardevermindering wordt alleen teruggedenomen als de aannames gebruikt voor het bepalen van de realiseerbare waarde zijn gewijzigd sinds de laatste bijzondere waardevermindering.

Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegesloten boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord. Een bijzondere waardevermindering van goodwill wordt niet teruggedenomen.

1.10 VOORRADEN

De grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere opbrengstwaarde. Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

1.11 ONDERHANDEN PROJECTEN

De onderhanden projecten hebben betrekking op opdrachten. In de waardering van onderhanden projecten worden de kosten die direct betrekking hebben op de opdracht (zoals personeelskosten voor werknemers direct werkzaam aan de opdracht en kosten voor grond- en hulpstoffen), de kosten die toerekenbaar zijn aan de opdrachtactiviteiten in het algemeen en toewijsbaar zijn aan de opdracht en andere kosten die contractueel aan de opdrachtgever kunnen worden toegerekend, begrepen. Uitgaven die verband houden met opdrachtkosten die na de balansdatum tot te verrichten prestaties leiden, worden als activa verwerkt indien het waarschijnlijk is dat ze in een volgende periode zullen leiden tot opbrengsten. Op de onderhanden projecten wordt zo nodig een voorziening voor te verwachten verliezen in mindering gebracht. De onderhanden projecten worden verminderd met de gefactureerde voorschotten.

1.12 VORDERINGEN

De grondslagen voor de waardering van vorderingen zijn beschreven onder het hoofd financiële instrumenten.

1.13 LIQUIDE MIDDELEN

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor vreemde valuta.

1.14 EIGEN VERMOGEN

Financiële instrumenten die op grond van de economische realiteit worden aangemerkt als eigenvermogensinstrumenten, worden gepresenteerd onder het eigen vermogen.

Financiële instrumenten die op grond van de economische realiteit worden aangemerkt als een financiële verplichting, worden gepresenteerd onder schulden. Resultaten met betrekking tot deze financiële instrumenten worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als kosten of opbrengsten.

Wettelijke reserves

De wettelijke reserve heeft betrekking op immateriële activa en niet-uitkeerbare winsten van tegen netto vermogenswaarde gewaardeerde deelnemingen bij de groepsmaatschappijen.

Bestemmingsreserves

Op grond van artikel 22 van de TNO-wet en de artikelen 4 en 5 van de Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO kunnen bestemmingsreserves worden gevormd voor toekomstige uitgaven of lasten of ter dekking van economische en technische risico's. Onttrekkingen komen bij de bestemming van het resultaat ten laste van de bestemmingsreserves en mogen alleen plaatsvinden voor zover deze overeenkomen met de doeleinden van de gevormde reserves.

De bestemmingsreserve voor bedrijfsrisico's 'civiel' is gevormd ter dekking van economische en technische risico's. Totdat de maximale omvang van de reserve is bereikt, wordt jaarlijks bij de bestemming van het resultaat een door de TNO Raad van Bestuur te bepalen percentage van de bijdragen en opdrachten van zowel het Rijk als van derden, aan de reserve toegevoegd. Met de rijksoverheid is destijds een maximum van € 9,1 miljoen overeengekomen.

De bestemmingsreserve nieuwbouw gerelateerd aan het defensieonderzoek is gevormd ter dekking van toekomstige investeringen in renovatie- en/of nieuwbouwprojecten. Toevoegingen en onttrekkingen aan deze reserve vinden jaarlijks bij de bestemming van het resultaat plaats op basis van specifieke afspraken met de RDO.

Effect stelselwijziging vorming voorziening jubileumuitkeringen en vrijval voorziening groot onderhoud

Uitwerking stelselwijziging vorming voorziening jubileumuitkeringen:

De voorziening jubileumuitkeringen wordt gevormd voor toekomstige jubileumuitkeringen. Voor TNO is sprake van een zogeheten vrijwillige stelselwijziging voor de verwerking van de jubileumuitkeringen. De verwerking van de stelselwijziging heeft met terugwerkende kracht (retrospectief) plaatsgevonden.

Uitwerking stelselwijziging vrijval voorziening groot onderhoud:

Voor TNO is sprake van een zogeheten vrijwillige stelselwijziging ten aanzien van de verwerking van groot onderhoud. De verwerking van de stelselwijziging is met terugwerkende kracht (retrospectief) verwerkt.

De berekende voorziening jubileumuitkeringen ultimo 2017 en 2018 bedragen respectievelijk € 2.685 duizend en € 2.953 duizend. Ultimo 2017 bedroeg het saldo voorziening groot onderhoud nihil.

Onderstaand wordt het effect van de stelselwijziging op het eigen vermogen en de voorzieningen per 1 januari 2018, over 2018 en per 31 december 2018 van TNO weergegeven:

Mutatie verloopoverzicht eigen vermogen 1-1-2018 (herzien)

(bedragen in € x duizend)

Omschrijving	Bedragen
Eigen vermogen 1-1-2018	249.583
Vorming voorziening jubileumuitkeringen	-2.685
Vrijval voorziening groot onderhoud	0
	246.898

Mutatie verloopoverzicht voorzieningen 1-1-2018 (herzien)

(bedragen in € x duizend)

Omschrijving	Bedragen
Voorziening 1-1-2018	6.461
Vorming voorziening jubileumuitkeringen	2.685
Vrijval voorziening groot onderhoud	0
	9.146

Per 31-12-2018 (en over 2018)

Er vindt een dotatie aan de voorziening jubileumuitkeringen plaats van € 268 duizend. Het saldo dotatie/onttrekking voorziening groot onderhoud bedroeg in 2018 € 1.582 duizend. Het VPB effect bedraagt € 329 duizend negatief.

Mutatie verloopstaat eigen vermogen 31-12-2018 (herzien)

(bedragen in € x duizend)

Omschrijving	Bedragen
Eigen vermogen 31-12-2018	249.622
Vorming voorziening jubileumuitkeringen	-2.685
Dotatie voorziening jubileumuitkeringen	-268
Dotatie/onttrekking voorziening groot onderhoud	1.582
VPB effect	-329
	247.922

Mutatie verloopoverzicht voorzieningen 31-12-2018 (herzien)

(bedragen in € x duizend)

Omschrijving	Bedragen
Voorziening 31-12-2018	11.527
Vorming voorziening jubileumuitkeringen	2.685
Dotatie jubileumuitkeringen	268
Dotatie/onttrekking voorziening groot onderhoud	-1.582
	12.898

Op korte termijn heeft deze stelselwijziging groot onderhoud een positief effect op de exploitatie van 2019 en volgende jaren welke op lange termijn wordt ingelopen. Dit effect op de exploitatie 2019 bij overgang naar de componentenmethode bedraagt ca € 1,3 miljoen positief.

1.15 MINDERHEIDSBELANG DERDEN

Het minderheidsbelang derden wordt gewaardeerd op het aandeel van derden in de nettovermogenswaarde van geconsolideerde deelnemingen, bepaald overeenkomstig de waarderinggrondslagen van de Organisatie TNO.

1.16 VOORZIENINGEN

Een voorziening wordt in de balans opgenomen, wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Tenzij anders vermeld, worden voorzieningen gewaardeerd tegen contante waarde, waarbij de relevante disconteringsvoet wordt gehanteerd die de actuele marktrente weergeeft.

De voorziening voor sociale verplichtingen is gevormd ter dekking van ingegane en overeengekomen toekomstige uitkeringen aan ex-medewerkers en medewerkers van de Organisatie TNO, ingevolge regelingen Arbeidsvoorwaarden TNO. Het deel dat betrekking heeft op ingegane pensioenen is gebaseerd op actuariële berekeningen.

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de contante waarde van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De voorziening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans en leeftijd.

De voorziening voor claims is gevormd voor de mogelijke verplichtingen uit hoofde van lopende rechtsgedingen.

De voorziening voor reorganisaties is gevormd ter dekking van kosten die verband houden met lopende en op handen zijnde (deel)reorganisaties.

De voorziening voor afvloeiingen is gevormd ter dekking van de verwachte kosten terzake van de voorgenomen ontbinding van arbeidsovereenkomsten met medewerkers, anders dan in het kader van reorganisaties.

De overige voorzieningen zijn gevormd met name ter dekking van te verwachten kosten ter dekking van verlieslatende huurcontracten.

De belangrijkste schattingsposten hebben betrekking op de reorganisatievoorziening, de voorziening voor afvloeiingen, claims en de overige voorzieningen.

1.17 PERSONEELSBELONINGEN/PENSIOENEN

TNO kent meerdere pensioenregelingen. De belangrijkste regeling is ondergebracht bij Stichting Pensioenfonds TNO en kwalificeert zich als toegezegdpensioenregeling.

In een aanwijzing is door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 271 'Personeelsbeloningen' niet van toepassing verklaard voor de Organisatie TNO. Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplichtingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouwbaar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds,

de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere (expliciete of impliciete) toezeggingen aan de werknemers.

De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen op balansdatum af te wikkelen.

1.18 LANGLOPENDE SCHULDEN

Door de rijksoverheid of derden ter beschikking gestelde middelen ter compensatie van de Organisatie TNO voor de investering in een actief worden op de balans gepassiveerd en systematisch ten gunste gebracht van de winst-en-verliesrekening gedurende de gebruiksduur van het actief.

1.19 KORTLOPENDE SCHULDEN

De waardering van kortlopende schulden is toegelicht onder het hoofdstuk financiële instrumenten.

1.20 OPBRENGSTVERANTWOORDING

Onder omzet wordt verstaan het totaal van:

- de opbrengsten opdrachten;
- de door de rijksoverheid verstrekte rijksbijdragen.

Onder opbrengsten opdrachten zijn verantwoord de gefactureerde bedragen voor verrichte werkzaamheden, onder aftrek van eventuele omzetbelasting, alsmede de mutatie op de onderhanden projecten.

Aangezien sprake is van een gelijkmatige stroom van projecten die regelmatig gespreid over het jaar gereedkomen en doorgaans binnen een jaar worden afgerond, vindt winstneming op onderhanden projecten plaats bij oplevering. De ontvangen rijksbijdrage wordt ingezet ten behoeve van de vraag gestuurde programmering op Topsectoren en maatschappelijke thema's. Deze middelen worden naar rato van de verrichte werkzaamheden als omzet verantwoord. Onder directe projectkosten worden verstaan de materiële kosten (inclusief uitbestede werkzaamheden) die direct aan een project worden toegerekend.

1.21 OVERHEIDSSUBSIDIES

Overheidssubsidies worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen baten, zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de Organisatie TNO zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden. Subsidies ter compensatie van door de Organisatie TNO gemaakte kosten worden systematisch als opbrengsten in de winst-en-verliesrekening opgenomen in dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt.

Zie voor subsidies ter compensatie voor de investering in een actief 'Langlopende schulden'.

1.22 OVERIGE BEDRIJFSOPBRENGSTEN

Indien het resultaat van een transactie aangaande het verlenen van een dienst betrouwbaar kan worden geschat en ontvangst van de opbrengst waarschijnlijk

is, wordt de opbrengst met betrekking tot die dienst verwerkt naar rato van de verrichte prestaties. Licentieopbrengsten worden in de winst-en-verliesrekening verwerkt volgens het toerekeningsbeginsel, in overeenstemming met de inhoud van de overeenkomst, indien hun bedrag bepaalbaar is en hun ontvangst waarschijnlijk.

1.23 AANDEEL IN HET RESULTAAT VAN ONDERNEMINGEN WAARIN WORDT DEELGENOMEN

Het aandeel in het resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen, omvat het aandeel van de Organisatie TNO in de resultaten van deze deelnemingen, bepaald op basis van de grondslagen van de groep.

Resultaten op transacties, zijn niet verwerkt in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd. De resultaten van deelnemingen die gedurende het boekjaar zijn verworven of afgestoten, worden vanaf het verweringsmoment, respectievelijk tot het moment van afstoting, verwerkt in het resultaat van de Organisatie TNO.

1.24 FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actief post. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdende met effectieve rentevoet.

1.25 VENNOOTSCHAPSBELASTING/UITGESTELDE BELASTINGVORDERINGEN

De organisatie TNO is met ingang van het boekjaar 2016 voor het integrale resultaat belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting.

Bij aanvang van de vennootschapsbelastingplicht per 1 januari 2016 is de fiscale openingsbalans opgemaakt op basis van de geldende fiscale waarderingsgrondslagen. De fiscale openingsbalans per 1 januari 2016 is nog niet definitief vastgesteld.

TNO Tech Transfer Holding BV; TNO International Holding BV en TNO Affiliates Holding BV zijn samen met alle daaronder vallende Nederlandse dochterondernemingen eveneens onderworpen aan de vennootschapsbelasting.

Belastingen omvatten de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare vennootschapsbelasting en uitgestelde belastingen. De belastingen worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen, behoudens voor zover deze betrekking hebben op posten die rechtstreeks in het eigen vermogen worden opgenomen, in welk geval de belasting in het eigen vermogen wordt verwerkt.

De over het boekjaar verschuldigde en verrekenbare belasting is de naar verwachting te betalen belasting over de belastbare winst over het boekjaar, berekend aan de hand van belastingtarieven die zijn vastgesteld op verslagdatum, dan wel waartoe materieel al op verslagdatum

is besloten, en eventuele correcties op de over voorgaande jaren verschuldigde belasting.

Voor belastbare tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en verplichtingen ten behoeve van de financiële verslaggeving en de fiscale boekwaarde van die posten wordt een voorziening voor uitgestelde belastingverplichtingen getroffen.

Voor verrekenbare tijdelijke verschillen, beschikbare voorwaartse verliescompensatie en nog niet gebruikte fiscale verrekeningsmogelijkheden wordt een uitgestelde belastingvordering opgenomen, maar uitsluitend voor zover het waarschijnlijk is dat er in de toekomst belastbare winsten beschikbaar zullen zijn voor verrekening respectievelijk compensatie. Uitgestelde belastingvorderingen worden per iedere verslagdatum herzien en verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat het daarmee samenhangende belastingvoordeel zal worden gerealiseerd.

Uitgestelde belastingvorderingen worden gewaardeerd op contante waarde.

1.26 KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Kasstromen in buitenlandse valuta zijn herleid naar euro's, met gebruikmaking van de gemiddelde omrekeningskoersen voor de desbetreffende periodes.

1.27 BEPALING REËLE WAARDE

Een aantal grondslagen en toelichtingen in de jaarrekening van TNO vereisen de bepaling van de reële waarde van zowel financiële als niet-financiële activa en verplichtingen. Voor waarderings- en informatievervalsingsdoeleinden is de reële waarde op basis van de volgende methoden bepaald.

(Overige) vorderingen

De reële waarde van handels- en overige vorderingen wordt tegen de contante waarde van de toekomstige kasstromen geschat.

Derivaten

De reële waarde van valutatermijncontracten en renteswaps is gebaseerd op de genoteerde marktprijs, indien voorhanden. Indien geen genoteerde marktprijs beschikbaar is, wordt de reële waarde geschat door de verwachte kasstromen gediscoteerd tegen actuele rentes, waarin een opslag is opgenomen voor de relevante risico's, contant te maken.

Niet-afgeleide financiële verplichtingen

De reële waarde van niet-afgeleide financiële verplichtingen (leningen) wordt slechts bepaald ten behoeve van informatievervalsing en berekend op basis van de contante waarde van toekomstige aflossingen en rentebetalingen, gediscoteerd tegen de marktrente per verslagdatum.

Indien van toepassing wordt nadere informatie over de uitgangspunten voor de bepaling van de reële waarde vermeld bij het onderdeel van deze toelichting dat specifiek op het desbetreffende actief of de desbetreffende verplichting van toepassing is.

1.28 GEBRUIK VAN SCHATTINGEN

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De schattingen hebben met name betrekking op vaste activa, onderhanden projecten, uitgestelde belastingvorderingen en voorzieningen (waaronder voor reorganisatievoorzieningen, voorziening voor afvloeiingen, claims en verlieslatende contracten).

1.29 VERBONDEN PARTIJEN

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de onderneming, haar deelnemingen en hun bestuurders en leidinggevende functionarissen.

In de normale bedrijfsactiviteiten levert TNO diensten aan en neemt diensten af van verschillende verbonden partijen waarin TNO een belang van 50% of minder bezit. Deze transacties worden op zakelijke grondslag uitgevoerd tegen voorwaarden die vergelijkbaar zijn met die van transacties met derden.

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2019

(in € x duizend)

1 IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Verloop van de immateriële vaste activa in 2019:

	Goodwill	Software	Totaal
Stand per 31-12-2018			
Verkrijgingsprijs	4.705	109	4.814
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-353	-46	-399
Boekwaarde	4.352	63	4.415
Mutatie boekwaarde			
Investerings	-	-	-
Desinvesteringen	-	-12	-12
Afschrijvingen	-470	-13	-483
	-470	-25	-495
Stand per 31-12-2019			
Verkrijgingsprijs	4.705	97	4.802
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-823	-59	-882
Boekwaarde	3.882	38	3.920

Op 1 april 2018 heeft TNO de energieactiviteiten van de Stichting Energieonderzoek Centrum Nederland (NRG) overgenomen voor een koopprijs van € 9,9 miljoen en € 2,5 miljoen voor het werkkapitaal. Op 1 oktober 2018 zijn de activiteiten van de unit Energy Engineering & Environment teruggedaan van TNO naar NRG. De hiermee gemoeide prijs bedroeg € 1,0 miljoen en € 0,9 miljoen voor het werkkapitaal.

De overname is gewaardeerd volgens de purchase accounting methode. De reële waarde van de per saldo overgenomen activa en passiva bedroeg € 4,2 miljoen, exclusief werkkapitaal. Het bedrag aan goodwill is € 4,7 miljoen en zal over een periode van 10 jaar worden afgeschreven.

De boekwaarde van het overgenomen werkkapitaal stemt overeen met de reële waarde. Per 31 december 2019 was er geen aanleiding voor de toepassing van een bijzondere waardevermindering.

2 MATERIËLE VASTE ACTIVA

Verloop van de materiële vaste activa in 2019:

	Terreinen en gebouwen	Vaste technische installaties	Technische bedrijfs- middelen	Inventaris	Activa in aanbouw en ontwik- keling	Niet aan bedrijfs- uitoefening dienstbaar	Totaal
Stand per 31-12-2018							
Verrijingsprijs	117.790	123.541	132.589	9.628	49.088	30.772	463.408
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-83.715	-74.470	-97.043	-5.231	-	-21.752	-282.211
Boekwaarde	34.075	49.071	35.546	4.397	49.088	9.020	181.197
Mutatie boekwaarde							
Investerings	27.713	19.033	17.797	2.020	-	363	66.926
Impact (de)consolidaties	-	-	-59	-	-	-	-59
Desinvesteringen	-4.137	-84	-53	-195	-	-	-4.469
Bijzondere waardeverminderingen	-333	-394	-897	-70	-	-	-1.694
Afschrijvingen	-2.032	-8.372	-12.363	-879	-	-883	-24.529
Activa in aanbouw en ontwikkeling activering boekjaar	-	-	-	-	-55.654	-	-55.654
Desinvestering activa in aanbouw	-	-	-	-	-226	-	-226
Activa in aanbouw investeringen nieuw 2019	-	-	-	-	30.988	-	30.988
Boekwaarde	21.211	10.183	4.425	876	-24.892	-520	11.283
Stand per 31-12-2019							
Verrijingsprijs	141.366	140.712	135.390	9.659	24.196	31.135	482.458
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-86.080	-81.458	-95.419	-4.386	-	-22.635	-289.978
Boekwaarde	55.286	59.254	39.971	5.273	24.196	8.500	192.480

In de in de winst-en-verliesrekening gepresenteerde post 'afschrijving materiële vaste activa' is mede begrepen de vrijval uit de egalisatierekening investeringsmiddelen.

In de boekwaarde van de materiële vaste activa per 31 december 2019 zijn begrepen terreinen, gebouwen en vaste technische installaties voor € 23,4 miljoen (2018: € 27,0 miljoen), waarvan TNO uitsluitend het economisch eigendom heeft. Dit betreft investeringen in huurpanden.

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING
TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS
PER 31 DECEMBER 2019

Gehanteerde afschrijvingstermijnen in jaren

	2019	2018
Terreinen	nihil	nihil
Gebouwen	40	40
Vaste technische installaties	15	15
Renovaties	4-15	4-15
Computerapparatuur	3-5	3-5
Technische bedrijfsmiddelen	5	5
Inventaris	10	10

3 FINANCIËLE VASTE ACTIVA

	Niet-geconsolideerde deelnemingen	Overige leningen	Latente belastingvordering	Totaal
	Aandeel in vermogen			
Stand per 31-12-2018	13.680	1.572	5.114	20.366
Mutaties:				
Investerings en verstrekte leningen	2.841	200	-	3.041
Desinvesteringen en aflossingen	-	-557	-	-557
Waardemutaties	-	-	-	-
Resultaat deelnemingen	3.636	-	-	3.636
Dividend	-3.150	-	-	-3.150
Mutatie latente belastingvordering	-	-	31	31
Stand per 31-12-2019	17.007	1.215	5.145	23.367

De lijst van deelnemingen, waarin door TNO middellijk en onmiddellijk wordt geparticipeerd, is opgenomen in de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening.

LATENTE BELASTINGVORDERING

	2019	2018
Stand per 1 januari	5.114	6.156
Fiscaal afwijkende waardering materiële vaste activa mutatie	31	-1.042
Stand per 31 december	5.145	5.114

De latente belastingvordering wordt gewaardeerd op contante waarde. Bij de contante waardeberekening wordt een rentepercentage gehanteerd van 2,6%. De nominale waarde van de latente belastingvordering bedraagt € 11,2 miljoen (2018: € 11,1 miljoen). De contante waarde van de latente nominale belastingvordering bedraagt € 8,6 miljoen (2018: € 8,5 miljoen). Van de latente belastingvordering heeft € 4,6 miljoen een ouderdom van langer dan 1 jaar (2018: € 4,4 miljoen). Door het ontbreken van een winstdoelstelling en onvoldoende zekerheid kunnen niet alle belastingposities gerealiseerd worden. De waardering van de actieve belastinglatentie per 31 december 2019 is geëvalueerd en is bepaald op € 5,1 miljoen.

4 VORDERINGEN

	31-12-2019	31-12-2018
Vorderingen inzake opdrachten	40.441	41.589
Vorderingen op deelnemingen	300	1.523
Overige vorderingen	1.481	3.190
Overlopende activa	6.895	6.740
Totaal	49.117	53.042

Van de vorderingen heeft € 1,5 miljoen (2018: € 0,4 miljoen) een looptijd langer dan een jaar. De volledige overlopende activa hebben een looptijd korter dan een jaar.

5 LIQUIDE MIDDELEN

De liquiditeitspositie ultimo 2019 overstijgt de bestemmingsreserve nieuwbouw defensie (zie punt 8).

6 ALGEMENE RESERVE

	2019	2018
Stand per 1 januari	208.711	190.762
Resultaatbestemming	12.096	17.949
Stand per 31 december	220.807	208.711

7 WETTELIJKE RESERVE

	2019	2018
Stand per 1 januari	12.549	16.441
Mutatie	2.850	-3.892
Stand per 31 december	15.399	12.549

De mutatie wettelijke reserve heeft betrekking op de niet uitkeerbare winsten van de tegen netto vermogenswaarde gewaardeerde deelnemingen.

8 BESTEMMINGSRESERVES

	Stand per 31-12-2018	Onttrokken in 2019	Toegevoegd in 2019	Stand per 31-12-2019
Bedrijfsrisico's civiel	9.075	751	751	9.075
Nieuwbouw defensie	17.587	4.676	5.110	18.021
Totaal	26.662	5.427	5.861	27.096

9 VOORZIENINGEN

	Stand per 31-12-2018	Onttrokken in 2019	Toegevoegd in 2019	Vrijval in 2019	Stand per 31-12-2019
Sociale verplichtingen	563	120	-	1	442
Jubileumvoorziening	2.953	141	178	-	2.990
Claims	800	-	-	-	800
Reorganisaties	2.894	2.529	1.101	-	1.466
Afvloeiingen	1.029	1.038	922	30	883
Overige	4.659	589	2.816	92	6.794
Totaal	12.898	4.417	5.017	123	13.375

In de overige voorzieningen is een bedrag van € 6,8 miljoen begrepen voor verlieslatende huurcontracten (2018: € 4,5 miljoen).

Van de voorzieningen heeft circa € 5,8 miljoen een langlopend karakter (2018: € 6,6 miljoen).

Voor toelichting op de voorzieningen wordt verwezen naar de grondslagen, zoals opgenomen in de Toelichting behorende bij de geconsolideerde jaarrekening 2019.

10 LANGLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2019	31-12-2018
Egalisatierekening investeringsmiddelen	14.650	17.170
Overige leningen	6.803	6.720
Contante-waardecorrectie renteloze leningen	-186	-
Totaal	21.267	23.890

EGALISATIEREKENING INVESTERINGSMIDDELEN

	2019	2018
Stand per 1 januari	17.170	19.758
Vrijval in verband met desinvesteringen	-	-
Toegekende middelen	-	9
	17.170	19.767
Vrijval ten gunste van het resultaat	-2.520	-2.597
Stand per 31 december	14.650	17.170

Van de egalisatierekening investeringsmiddelen heeft € 2,5 miljoen een looptijd korter dan een jaar (2018: € 2,5 miljoen) en € 5,2 miljoen een looptijd langer dan 5 jaar (2018: € 5,9 miljoen).

Van de overige leningen heeft € 3,3 miljoen een looptijd langer dan 1 jaar en korter dan 5 jaar (2018: € 3,8 miljoen). Het resterende deel van de overige leningen van € 3,3 miljoen heeft een looptijd langer dan 5 jaar (2018: € 2,9 miljoen). Er zijn geen zekerheden gesteld. De overige leningen zijn rentevrij.

11 KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2019	31-12-2018
Crediteuren	11.557	17.661
Schulden aan deelnemingen	-	192
Belastingen en premies sociale verzekeringen	22.152	17.418
Pensioenen	143	105
Verplichtingen vakantiegeld	8.513	8.049
Verplichtingen niet opgenomen verlofdagen	15.472	14.643
Overige schulden	32.770	21.291
Overlopende passiva	29.077	44.181
Overlopende rijksbijdrage	38.719	36.001
Onderhanden projecten	42.580	39.389
Totaal	200.983	198.930

› **GECONSOLIDEERDE JAARREKENING**
TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS
PER 31 DECEMBER 2019

De overige schulden hebben grotendeels betrekking op kosten die in 2019 zijn verantwoord en waarvan de afwikkeling in 2020 plaats zal vinden. Deze kortlopende schulden zijn niet rentedragend.

De overlopende passiva betreffen in belangrijke mate ontvangen voorschotten in het kader van specifieke onderzoeksprojecten. In de overlopende passiva 2019 is begrepen € 5,7 miljoen investeringsmiddelen die in 2020 tot een uitgave zullen leiden, alsmede € 23,4 miljoen aan projectvoorschotten die in 2020 aan derden moeten worden doorgestort.

Van de overlopende passiva heeft € 3,8 miljoen een looptijd langer dan een jaar (2018: € 5,8 miljoen).

In de overlopende rijksbijdrage is € 14,4 miljoen voor activa in aanbouw Petten opgenomen (2018: € 26,0 miljoen).

TNO kan de betaalde btw voor wat betreft de niet-economische activiteiten niet terugvorderen en hanteert hierbij de pre pro rata methode. Aan de toepassing hiervan zijn schattingselementen verbonden.

TNO zal deze berekeningswijze in 2020 afstemmen met de belastingdienst.

Onderhanden projecten	31-12-2019	31-12-2018
Cumulatieve kosten verminderd met voorzieningen voor verliezen en risico's	224.760	261.166
Af: Cumulatief gedeclareerde termijnen	-267.340	-300.555
Totaal onderhanden projecten	-42.580	-39.389
Saldo onderhanden projecten > 0	127.614	122.958
Saldo onderhanden projecten < 0	-170.194	-162.347
Ontvangen voorschotten		
Totaal onderhanden projecten	-42.580	-39.389

In de post onderhanden projecten is een voorziening voor verliezen en risico's begrepen van € 5,3 miljoen (2018: € 5,5 miljoen).

FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Algemeen

TNO maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die TNO blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. Het betreft financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen, alsmede valutatermijncontracten en renteswaps om toekomstige transacties, kasstromen en rente risico's af te dekken. TNO handelt niet in deze financiële instrumenten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet-nakomen door een tegenpartij van aan TNO verschuldigde betalingen blijven eventuele daaruit voortvloeiende verliezen beperkt tot de marktwaarde van de desbetreffende instrumenten. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of markt-risico's.

Renterisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen en liquide middelen. Voor de liquide middelen geldt dat het renterisico het risico betreft dat de reële waarde van de toekomstige kasstromen van een financieel instrument fluctueert als gevolg van wijzigingen in markttrentetarieven. De huidige positie aan liquide middelen heeft geen vaste rente en om die reden loopt de organisatie hier een renterisico over.

Bij de leningen is bij voorkeur sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. Indien een lening geen vast rentepercentage heeft, dan heeft TNO als beleid om afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd.

Kredietrisico

TNO loopt kredietrisico uit hoofde van transacties. Dit risico heeft betrekking op het verlies dat kan ontstaan wanneer een wederpartij in gebreke blijft. Dit risico is beperkt door de veelheid en diversiteit van partijen waarop TNO vorderingen heeft.

Een concentratie van kredietrisico is alleen aanwezig met betrekking tot de geografische spreiding van de uitstaande vorderingen, die in Nederland is geconcentreerd. TNO heeft haar risico gespreid over diverse banken.

Marktwaarde

De marktwaarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder verstrekte leningen, (overige) vorderingen, liquide middelen en crediteuren en overige te betalen posten, benadert de boekwaarde ervan. TNO heeft voor alle contracten individueel de herrekening gedaan van de koers op moment van afsluiten naar de balansdatum. In de toelichting is de afgedekte positie per balansdatum en per moment afsluiten (€ 13,9 miljoen vs € 13,6 miljoen) opgenomen.

Van de openstaande USD-termijncontracten bedraagt de marktwaarde € 5,0 miljoen en de contractwaarde € 5,0 miljoen (2018 resp. € 7,9 en € 7,6 miljoen). Van de openstaande GBP-termijncontracten bedraagt de marktwaarde € 0,2 miljoen en de contractwaarde € 0,2 miljoen (2018 resp. € 1,1 en € 1,1 miljoen). Van de openstaande JPY-termijncontracten bedraagt de marktwaarde € 8,7 miljoen en de contractwaarde € 8,4 miljoen.

› **GECONSOLIDEERDE JAARREKENING**
TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS
PER 31 DECEMBER 2019

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen Per 31 december 2019 bedraagt het totaal aan 'operational lease' verplichtingen over de periode 2020 tot en met 2024 circa € 4,1 miljoen (2018: € 3,4 miljoen), waarvan in 2020 € 1,7 miljoen (2019: € 1,6 miljoen) vervalt en € 2,4 miljoen (2018: € 1,8 miljoen) vervalt tussen de 1 en 5 jaar. Het bedrag aan betaalde operational lease bedroeg in 2019 € 2,5 miljoen (2018: € 1,8 miljoen).

Het totaal aan huurverplichtingen bedraagt € 60,9 miljoen (2018: € 55,9 miljoen), waarvan € 12,8 miljoen (2018: € 12,1 miljoen) met een looptijd korter dan 1 jaar, € 37,1 miljoen (2018: € 33,6 miljoen) vervalt tussen 1 en 5 jaar en € 11,0 miljoen (2018: € 10,2 miljoen) vervalt na 5 jaar. Het bedrag aan betaalde huur bedroeg in 2019 € 14,2 miljoen (2018: € 12,5 miljoen).

Per 31 december 2019 bedraagt het totaal aan investeringsverplichtingen materiële vaste activa € 4,2 miljoen (2018: € 3,2 miljoen).

Het totaal aan afgegeven bankgaranties bedraagt € 0,3 miljoen (2018: € 0,3 miljoen). De totale kredietfaciliteit en bankgarantiefaciliteit bedragen respectievelijk € 13,3 miljoen (2018: € 13,3 miljoen) en € 11,0 miljoen (2018: € 11,0 miljoen).

Als overige zekerheden en bepalingen voor de totale kredietfaciliteit gelden:

- negatieve pledge/pari passu en cross default verklaring;
- compte joint en medeaansprakelijkheidsovereenkomst (CJMO) zekerheidstype: RC plus een partij.

Het totaal aan borgstellingen bedroeg ultimo 2019 nihil (2018: nihil).

TNO is betrokken bij een aantal geschillen en rechtsgedingen, welke samenhangen met de normale bedrijfsvoering. TNO verwacht niet dat de totale uit deze rechtsgedingen voortvloeiende verplichtingen van materiële betekenis zijn voor de financiële positie.

Voorzieningen zijn getroffen voor alle geschillen en rechtsgedingen op basis van de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen.

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE WINST-EN-VERLIES- REKENING 2019

(in € x duizend)

12 OMZET

	2019	2018
Opbrengsten opdrachten	292.085	266.663
Rijksbijdrage	242.646	216.323
Totaal	534.731	482.986

In de omzet is begrepen de mutatie onderhanden projecten ad € 3,2 miljoen negatief (2018: € 5,4 miljoen negatief).

OPDRACHTEN

De specificatie van de opbrengsten opdrachten naar relevante categorieën luidt:

	2019	2018
Binnenland		
Overheid	101.990	89.307
Bedrijfsleven	91.638	83.114
Totaal Binnenland	193.628	172.421
Buitenland		
Internationale organisaties	26.978	24.912
Overige	71.479	69.330
Totaal Buitenland	98.457	94.242
Totaal	292.085	266.663

13 OVERIGE BEDRIJFSOPBRENGSTEN

	2019	2018
Resultaat op verkopen materiële vaste activa	3.008	5.817
Overige opbrengsten	16.192	16.111
Totaal	19.200	21.928

Onder de overige opbrengsten zijn onder meer begrepen de inkomsten uit licenties en octrooien, niet-project gerelateerde opbrengsten en extern doorberekende kosten.

14 DIRECTE PROJECTKOSTEN

	2019	2018
Huisvestings- en energiekosten	43	987
Materialen	19.532	19.014
Gebruik technische bedrijfsmiddelen	4.126	2.679
Algemene beheerskosten	7.020	6.352
Uitbestede werkzaamheden	48.629	48.527
Overige lasten	539	1.066
Totaal	79.889	78.625

Onder directe projectkosten worden verstaan de materiële kosten (inclusief uitbestede werkzaamheden) die direct aan een project worden toegerekend. In de algemene beheerskosten zijn voor circa € 4,8 miljoen (2018: € 5,3 miljoen) direct toerekenbare reis- en verblijfskosten begrepen.

15 PERSONELE LASTEN

	2019	2018
Lonen en salarissen	219.767	202.688
Pensioenlasten	26.249	24.215
Overige sociale lasten	32.144	28.250
Overige personeelslasten	62.896	56.469
Mutatie verplichting niet opgenomen verlofdagen	772	-147
Aanwending en vrijval voorzieningen:		
- sociale verplichtingen	-121	-84
- jubileum	-141	-
- afvloeiingen	-1.068	-1.122
- reorganisaties	-2.529	-3.087
	337.969	307.182
Dotatie aan voorzieningen:		
- sociale verplichtingen	-	44
- jubileum	178	268
- reorganisaties	1.101	4.526
- afvloeiingen	922	1.169
Totaal	340.170	313.189

Het gemiddeld aantal fte's in 2019 bedraagt 3.081 waarvan 20 buiten Nederland (2018: 2.865 waarvan 28 buiten Nederland). De arbeidsbeloning inclusief pensioenpremies van de TNO Raad van Bestuur bedraagt € 0,7 miljoen (2018: € 0,8 miljoen). De vergoeding van de leden van de TNO Raad van Toezicht bedraagt in totaal € 0,1 miljoen (2018: € 0,1 miljoen).

De beleidsdekkingsgraad (voortschrijdend 12-maand gemiddelde van de marktwaarde van de beleggingen uitgedrukt in een percentage van de voorziening pensioenverplichting volgens de grondslagen van DNB) van de Stichting Pensioenfonds TNO per 31 december 2019 is voornamelijk uitgekomen op 107,1%.

Omdat de beleidsdekkingsgraad onder de 110% ligt (is de wettelijk vastgelegde ondergrens om te mogen indexeren), kan er geen indexatie worden toegekend. De gemiste indexatie over 2019 ad 1,73% wordt toegevoegd aan het totaal van gemiste indexaties.

De totale premie voor 2020 is net als vorig jaar vastgesteld op 18,2% van de loonsom. Dit is inclusief de vaste premieopslag van 0,3%.

16 AFSCHRIJVING MATERIËLE VASTE ACTIVA

	2019	2018
Afschrijving op:		
- gebouwen	2.365	1.665
- vaste technische installaties	8.766	9.037
- technische bedrijfsmiddelen	13.260	10.315
- inventaris	949	809
- niet aan bedrijfsuitoefening dienstbaar	883	-
	26.223	21.826
Vrijval uit:		
- egalisatierekening investeringsmiddelen	-2.520	-2.597
Totaal	23.703	19.229

17 OVERIGE BEDRIJFSLASTEN

	2019	2018
Huisvestingskosten	38.863	36.483
Materiaalkosten	2.742	5.138
Gebruik technische bedrijfsmiddelen	11.548	10.526
Algemene beheerskosten	22.863	21.423
Uitbestede werkzaamheden	11.315	7.746
Mutaties voorzieningen	2.136	2.038
Overige lasten	2.941	1.779
Verstrekke bijdragen	1.037	1.379
Totaal	93.445	86.512

18 FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

	2019	2018
Rentebaten	515	322
Rentelasten	-938	-638
Koersverschillen	-126	42
Totaal	-549	-274

19 VENNOOTSCHAPSBELASTING

	2019	2018
Acute belastinglast		
Boekjaar	3.979	958
Vorig boekjaar	-	-144
Uitgestelde belastinglast		
Mutatie latente belastingvordering	-31	1.042
Totaal	3.948	1.856

Bij aanvang van de winstbelastingplicht is de fiscale openingsbalans opgemaakt op basis van de geldende fiscale waarderingsgrondslagen. Voor het verschil tussen de waardering op de fiscale balans (fiscale boekwaarde) en de commerciële balans (commerciële boekwaarde) is een latente belastingvordering gevormd. De commerciële waardering is lager dan de fiscale waardering, waarmee er sprake is van een latente belastingvordering van € 5,1 miljoen (2018: € 5,1 miljoen).

De aansluiting tussen het Nederlandse nominale belastingtarief en de effectieve belastingdruk is als volgt:

	2019	2018
Nominaal belastingtarief in Nederland	25,0%	25,0%
Fiscaal niet-aftekbare posten	0,2%	2,6%
Effectieve acute belastingdruk	25,2%	27,6%

20 RESULTAAT DEELNEMINGEN

	2019	2018
Deelnemingen:		
- Niet geconsolideerde deelnemingen	3.636	-3.892
- Verkoop deelnemingen	-	-
Totaal	3.636	-3.892

21 HONORARIA VAN DE ACCOUNTANT

De volgende honoraria van Ernst & Young zijn ten laste gebracht van de Organisatie TNO, haar dochtermaatschappijen en andere maatschappijen die zij consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a van het Burgerlijk Wetboek.

	2019	2018
Onderzoek van de jaarrekening	240	225
Andere controleopdrachten	247	115
Totaal	487	340

22 GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

De coronacrisis is een belangrijke gebeurtenis na balansdatum die zeker effect zal hebben op de financiële performance van TNO over 2020. Het is thans nog te vroeg om de precieze financiële gevolgen hiervan te bepalen. Gelet op de huidige liquiditeits- en vermogenspositie zal de continuïteit van TNO naar verwachting niet in gevaar komen.

BALANS VAN DE ORGANISATIE TNO PER 31 DECEMBER 2019

(in € x duizend)

na resultaatbestemming

		31-12-2019	31-12-2018
Vaste activa			
Immateriële vaste activa	1	3.882	4.352
Materiële vaste activa	2	189.526	177.812
Financiële vaste activa	3	86.638	85.097
		280.046	267.261
Vlottende activa			
Vorraden		495	591
Vorderingen	4	49.008	53.428
Liquide middelen		168.062	161.146
		217.565	215.165
Totaal		497.611	482.426
Eigen vermogen			
Algemene reserve		220.807	208.711
Wettelijke reserve		15.399	12.549
Bestemmingsreserves		27.096	26.662
	5	263.302	247.922
Vorzieningen	6	13.375	12.898
Langlopende schulden	7	21.267	23.890
Kortlopende schulden	8	199.667	197.716
Totaal		497.611	482.426

WINST-EN-VERLIES- REKENING 2019 VAN DE ORGANISATIE TNO

(in € x duizend)

			2019	2018
Omzet opdrachten binnen- en buitenland		189.937	176.607	
Omzet opdrachten overheid		101.990	89.307	
Marktomzet		291.927		265.914
Rijksbijdrage		242.646		216.323
Omzet	9	534.573		482.237
Overige bedrijfsopbrengsten		18.507		21.660
Bedrijfsopbrengsten		553.080		503.897
Directe projectkosten		-80.226	-78.181	
Personele lasten	10	-339.818	-312.844	
Afschrijving immateriële vaste activa		-470	-353	
Afschrijving materiële vaste activa		-21.637	-18.855	
Bijzondere waardeverminderingen materiële vaste activa		-1.694	-	
Overige bedrijfslasten		-92.931	-85.888	
Bedrijfslasten		-536.776		-496.121
Bedrijfsresultaat		16.304		7.776
Financiële baten en lasten	11	-31		-48
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening vóór belastingen		16.273		7.728
Vennootschapsbelasting	12	-3.847		-1.853
Resultaat deelnemingen		2.954		-4.851
Nettoresultaat		15.380		1.024

KASSTROOMOVERZICHT 2019 VAN DE ORGANISATIE TNO

(in € x duizend)

		2019	2018
Bedrijfsresultaat	16.304		7.776
Afschrijvingen op immateriële vaste activa	470		353
Afschrijvingen op materiële vaste activa	23.331		18.855
Boekresultaat afstoting vaste activa	-3.008		-5.817
Mutatie voorzieningen	477		3.752
Mutatie werkkapitaal, exclusief liquide middelen	4.001		60.021
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	41.575		84.940
Ontvangen interest	465		331
Betaalde interest	-614		-493
Vennootschapsbelasting	-2.516		-2.780
Kasstroom uit operationele activiteiten		38.910	81.998
Investeringen in immateriële vaste activa	-		103
Investeringen in materiële vaste activa	-41.861		-40.336
Investeringen in financiële vaste activa	-165		-
Investeringen in acquisities	-		-8.900
Desinvesteringen materiële vaste activa	7.703		21.061
Ontvangen aflossingen	1.609		10.517
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-32.714	-17.555
Opgenomen leningen	971		1.456
Aflossingen op leningen	-255		-117
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		716	1.339
Kasstroom boekjaar		6.912	65.782
Liquide middelen per 1 januari		161.146	95.322
Kasstroom boekjaar		6.912	65.782
Koersverschillen		4	42
Liquide middelen per 31 december		168.062	161.146

GRONDSLAGEN

Algemeen

Voor de grondslagen van waardering en resultaatbepaling wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening. Dit geldt eveneens voor de overige toelichtingen voor zover deze niet hierna zijn opgenomen.

TOELICHTING OP DE BALANS VAN DE ORGANISATIE TNO PER 31 DECEMBER 2019

(in € x duizend)

1 IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Verloop van de immateriële vaste activa in 2019:

	Goodwill	Software	Totaal
Stand per 31-12-2018			
Verkrijgingsprijs	4.705	-	4.705
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-353	-	-353
Boekwaarde	4.352	-	4.352
Mutatie boekwaarde			
Investeringen	-	-	-
Desinvesteringen	-	-	-
Afschrijvingen	-470	-	-470
	-470	-	-470
Stand per 31-12-2019			
Verkrijgingsprijs	4.705	-	4.705
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-823	-	-823
Boekwaarde	3.882	-	3.882

Op 1 april 2018 heeft TNO de energieactiviteiten van de Stichting Energieonderzoek Centrum Nederland (NRG) overgenomen voor een koopprijs van € 9,9 miljoen en € 2,5 miljoen voor het werkkapitaal. Op 1 oktober 2018 zijn de activiteiten van de unit Energy Engineering & Environment teruggedaan van TNO naar NRG. De hiermee gemoeide prijs bedroeg € 1,0 miljoen en € 0,9 miljoen voor het werkkapitaal.

De overname is gewaardeerd volgens de purchase accounting methode. De reële waarde van de per saldo overgenomen activa en passiva bedroeg € 4,2 miljoen, exclusief werkkapitaal. Het bedrag aan goodwill is € 4,7 miljoen en zal over een periode van 10 jaar worden afgeschreven.

De boekwaarde van het overgenomen werkkapitaal stemt overeen met de reële waarde. Per 31 december 2019 was er geen aanleiding voor de toepassing van een bijzondere waardevermindering.

2 MATERIËLE VASTE ACTIVA

Verloop van de materiële vaste activa in 2019:

	Terreinen en gebouwen	Vaste technische installaties	Technische bedrijfs- middelen	Inventaris	Activa in aanbouw en ontwik- keling	Niet aan bedrijfs- uitoefening dienstbaar	Totaal
Stand per 31-12-2018							
Verkrijgingsprijs	116.090	123.282	129.237	9.624	49.088	30.772	458.093
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-83.715	-74.211	-95.375	-5.228	-	-21.752	-280.281
Boekwaarde	32.375	49.071	33.862	4.396	49.088	9.020	177.812
Mutatie boekwaarde							
Investeringen	27.713	19.033	17.797	2.020	-	363	66.926
Desinvesteringen	-4.137	-84	-53	-195	-	-	-4.469
Bijzondere waardeverminderingen	-333	-394	-897	-70	-	-	-1.694
Afschrijvingen	-2.032	-8.372	-11.991	-879	-	-883	-24.157
Activa in aanbouw en ontwikkeling activering boekjaar	-	-	-	-	-55.654	-	-55.654
Desinvestering activa in aanbouw	-	-	-	-	-226	-	-226
Activa in aanbouw investeringen nieuw 2019	-	-	-	-	30.988	-	30.988
Boekwaarde	21.211	10.183	4.856	876	-24.892	-520	11.714
Stand per 31-12-2019							
Verkrijgingsprijs	139.666	140.453	132.099	9.655	24.196	31.135	477.204
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-86.080	-81.199	-93.381	-4.383	-	-22.635	-287.678
Boekwaarde	53.586	59.254	38.718	5.272	24.196	8.500	189.526

In de in de winst-en-verliesrekening gepresenteerde post 'afschrijving materiële vaste activa' is mede begrepen de vrijval uit de egalisatierekening investeringsmiddelen. In de boekwaarde van de materiële vaste activa per 31 december 2019 zijn begrepen terreinen, gebouwen en vaste technische installaties voor € 23,4 miljoen (2018: € 27,0 miljoen), waarvan TNO uitsluitend het economisch eigendom heeft. Dit betreft investeringen in huurpanden.

3 FINANCIËLE VASTE ACTIVA

	Groepsmaatschappijen	Deelnemingen	Leningen	Latente belastingvordering	Totaal
	Aandeel in vermogen	Aandeel in vermogen			
Stand per 31-12-2018	53.898	-	26.085	5.114	85.097
Mutaties:					
Investerings en verstrekte leningen	-	-	165	-	165
Desinvesteringen en afgeloste leningen	-	-	-1.609	-	-1.609
Resultaat deelnemingen	2.954	-	-	-	2.954
Mutatie latente belastingvordering	-	-	-	31	31
Stand per 31-12-2019	56.852	-	24.641	5.145	86.638

Van de post leningen betreft € 23,6 miljoen leningen aan groepsmaatschappijen (2018: € 24,5 miljoen).
 Van de leningen heeft € 23,0 miljoen een looptijd langer dan een jaar (2018: € 24,5 miljoen).

LATENTE BELASTINGVORDERING

	2019	2018
Stand per 1 januari	5.114	6.156
Fiscaal afwijkende waardering materiële vaste activa mutatie	31	-1042
Stand per 31 december	5.145	5.114

De latente belastingvordering wordt gewaardeerd op contante waarde. Bij de contante waardeberekening wordt een rentepercentage gehanteerd van 2,6%. De nominale waarde van de latente belastingvordering bedraagt € 11,2 miljoen (2018: € 11,1 miljoen).
 De contante waarde van de latente nominale belastingvordering bedraagt € 8,6 miljoen (2018: € 8,5 miljoen).
 Van de latente belastingvordering heeft € 4,6 miljoen een ouderdom van langer dan 1 jaar (2018: € 4,4 miljoen).
 Door het ontbreken van een winstdoelstelling en onvoldoende zekerheid kunnen niet alle belastingposities gerealiseerd worden. De waardering van de actieve belastinglatentie per 31 december 2019 is geëvalueerd en is bepaald op € 5,1 miljoen.

4 VORDERINGEN

	31-12-2019	31-12-2018
Vorderingen inzake opdrachten	39.910	41.219
Vorderingen op groepsmaatschappijen	584	811
Vorderingen op deelnemingen	300	1.523
Overige vorderingen	1.319	3.135
Overlopende activa	6.895	6.740
Totaal	49.008	53.428

Van de vorderingen heeft € 1,5 miljoen een looptijd langer dan een jaar (2018: € 0,4 miljoen). De volledige overlopende activa hebben een looptijd korter dan een jaar.

5 VERMOGEN

De post eigen vermogen is toegelicht bij de post eigen vermogen in de geconsolideerde jaarrekening.

6 VOORZIENINGEN

	Stand per 31-12-2018	Onttrokken in 2019	Toegevoegd in 2019	Vrijval in 2019	Stand per 31-12-2019
Sociale verplichtingen	563	120	-	1	442
Jubileumvoorziening	2.953	141	178	-	2.990
Claims	800	-	-	-	800
Reorganisaties	2.894	2.529	1.101	-	1.466
Afvloeiingen	1.029	1.038	922	31	882
Overige	4.659	589	2.816	91	6.795
Totaal	12.898	4.417	5.017	123	13.375

In de overige voorzieningen is een bedrag van € 6,8 miljoen begrepen voor verlieslatende contracten (2018: € 4,5 miljoen). Van de voorzieningen heeft circa € 5,8 miljoen een langlopend karakter (2018: € 6,6 miljoen).

7 LANGLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2019	31-12-2018
Egalisatierekening investeringsmiddelen	14.650	17.170
Overige leningen	6.803	6.720
Contante-waardecorrectie renteloze leningen	-186	-
Totaal	21.267	23.890

Van de egalisatierekening investeringsmiddelen heeft € 2,5 miljoen een looptijd korter dan een jaar (2018: € 2,5 miljoen) en € 5,2 miljoen een looptijd langer dan 5 jaar (2018: € 5,9 miljoen). Er zijn geen zekerheden gesteld. De overige leningen zijn rentevrij. Van de overige leningen heeft € 3,3 miljoen een looptijd langer dan 1 jaar en korter dan 5 jaar (2018: € 3,8 miljoen). Het resterende deel van de overige leningen van € 3,3 miljoen heeft een looptijd van langer dan 5 jaar (2018: € 2,9 miljoen).

8 KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2019	31-12-2018
Crediteuren	11.518	17.625
Schulden groepsmaatschappijen	113	25
Schulden deelnemingen	-	192
Belastingen en premies sociale verzekeringen	22.059	17.444
Verplichtingen vakantiegeld	8.513	8.047
Verplichtingen niet opgenomen verlofdagen	15.472	14.643
Overige schulden	31.658	20.169
Overlopende passiva	29.077	44.181
Overlopende rijksbijdrage	38.719	36.001
Onderhanden projecten	42.538	39.389
Totaal	199.667	197.716

De overige schulden hebben grotendeels betrekking op kosten die in 2019 zijn verantwoord en waarvan de afwikkeling in 2020 zal plaatsvinden. Deze kortlopende schulden zijn niet rentedragend. De overlopende passiva betreffen in belangrijke mate ontvangen voorschotten in het kader van specifieke onderzoeksprojecten. Van de overlopende passiva heeft € 3,8 miljoen een looptijd langer dan een jaar (2018: € 5,8 miljoen).

TNO kan de betaalde btw voor wat betreft de niet-economische activiteiten niet terugvorderen en hanteert hierbij de pre pro rata methode. Aan de toepassing hiervan zijn schattingselementen verbonden. TNO zal deze berekeningswijze in 2020 afstemmen met de belastingdienst.

ONDERHANDEN PROJECTEN

	31-12-2019	31-12-2018
Cumulatieve kosten verminderd met voorzieningen voor verliezen en risico's	224.760	261.166
Af: Cumulatief gedeclareerde termijnen	-267.298	-300.555
Totaal onderhanden projecten	-42.538	-39.389
Saldo onderhanden projecten > 0	127.614	122.958
Saldo onderhanden projecten < 0	-170.152	-162.347
Ontvangen voorschotten	-	-
Totaal onderhanden projecten	-42.538	-39.389

In de post onderhanden projecten is een voorziening voor verliezen en risico's begrepen van € 5,3 miljoen (2018: € 5,5 miljoen).

TOELICHTING OP DE WINST-EN-VERLIES- REKENING VAN DE ORGANISATIE TNO 2019

(in € x duizend)

9 OMZET

	2019	2018
Opdrachten bedrijfsleven binnenland	91.481	82.879
Opdrachten internationale organisaties	26.977	24.912
Opdrachten overig buitenland	71.479	68.816
Totaal buitenland	98.456	93.728
Opdrachten overheid	101.990	89.307
Marktomzet	291.927	265.914
Rijksbijdrage	242.646	216.323
Totaal	534.573	482.237

In de omzet is begrepen de mutatie onderhanden projecten ad € 3,1 miljoen negatief (2018: € 5,4 miljoen negatief).

10 PERSONELE LASTEN

	2019	2018
Lonen en salarissen	219.528	202.492
Pensioenlasten	26.249	24.215
Overige sociale lasten	32.079	28.202
Overige personeelslasten	62.848	56.368
Mutatie verplichting niet opgenomen verlofdagen	772	-147
Mutaties voorzieningen	-1.658	1.714
Totaal	339.818	312.844

Het gemiddeld aantal fte's voor 2019 bedraagt 3.079, waarvan 18 buiten Nederland (2018: 2.860, waarvan 24 buiten Nederland).

De arbeidsbeloning inclusief pensioenpremies van de TNO Raad van Bestuur bedraagt € 0,7 miljoen (2018: € 0,8 miljoen).

De vergoeding van de leden van de TNO Raad van Toezicht bedraagt in totaal € 0,1 miljoen (2018: € 0,1 miljoen).

11 FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

	2019	2018
Rentebaten	599	400
Rentelasten	-634	-490
Koersverschillen	4	42
Totaal	-31	-48

12 VENNOOTSCHAPSBELASTING

	2019	2018
Acute belastinglast		
Boekjaar	3.878	955
Vorig boekjaar	-	-144
Uitgestelde belastinglast		
Mutatie latente belastingvordering	-31	1.042
Totaal	3.847	1.853

Bij aanvang van de winstbelastingplicht is de fiscale openingsbalans opgemaakt op basis van de geldende fiscale waarderingsgrondslagen. Voor het verschil tussen de waardering op de fiscale balans (fiscale boekwaarde) en de commerciële balans (commerciële boekwaarde) is een latente belastingvordering gevormd. De commerciële waardering is lager dan de fiscale waardering, waarmee sprake is van een latente belastingvordering van € 5,1 miljoen (2018: € 5,1 miljoen).

De aansluiting tussen het Nederlandse nominale belastingtarief en de effectieve belastingdruk is als volgt:

	2019	2018
Nominaal belastingtarief in Nederland	25,0%	25,0%
Fiscaal niet-afrekbare posten	-1,4%	-1,0%
Effectieve belastingdruk	23,6%	24,0%

Het fiscale resultaat over 2019 bedraagt € 15,5 miljoen. Dit fiscale resultaat resulteert in een acute belastinglast van € 3,9 miljoen (zijnde 25%).

13 GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

De coronacrisis is een belangrijke gebeurtenis na balansdatum die zeker effect zal hebben op de financiële performance van TNO over 2020. Het is thans nog te vroeg om de precieze financiële gevolgen hiervan te bepalen. Gelet op de huidige liquiditeits- en vermogenspositie zal de continuïteit van TNO naar verwachting niet in gevaar komen.

WNT-VERANTWOORDING 2019 ORGANISATIE TNO

Per 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de Organisatie TNO van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2019 voor de Organisatie TNO is € 194.000,00. Dit is vastgesteld op basis van de Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT, ingegaan op 1 januari 2015.

Het weergegeven toepasselijk WNT-maximum per persoon of per functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte.

Uitzondering hierop is het WNT-maximum voor de leden van de Raad van Toezicht; dit bedraagt voor de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum.

BEZOLDIGING TOPFUNCTIONARISSEN 1. Leidinggevende topfunctionarissen

Bedragen x € 1	Drs. P de Krom	Mr. drs. F. Marring	W. Nagtegaal	Ir. M.G.L.H. Tossings	Prof. dr. P.J. Werkhoven
Functiegegevens	Lid Raad van Bestuur (Voorzitter)	Lid Raad van Bestuur	Lid Raad van Bestuur	Lid Raad van Bestuur	Lid Raad van Bestuur
Aanvang en einde functievervulling in 2019	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 12/1	15/3 - 31/12	1/5 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja	ja	ja	ja
Bezoldiging					
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	179.915,68	202.804,01	7.653,46	136.472,34	113.915,60
Beloningen betaalbaar op termijn	11.419,08	11.419,08	349,21	9.062,76	7.612,72
Subtotaal	191.334,76	214.223,09	8.002,67	145.535,10	121.528,32
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000,00	194.000,00	6.378,08	155.200,00	130.219,18
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Bezoldiging 2019	191.334,76	214.223,09	8.002,67	145.535,10	121.528,32
Reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan		1	2		
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

1. Valt vanwege indiensttreding vóór 1 januari 2015 onder het overgangsrecht conform artikel 7.3 jo. 7.3a van de WNT. Hierdoor zal de afbouw van het bezoldigingsmaximum 4 jaar na de, per 1 januari 2015 inwerking getreden Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT ingaan, derhalve per 1 januari 2019. De bezoldigingsafspraken voor mevrouw Marring dateren van voor de inwerkingtreding van de WNT II. Voor mevrouw Marring is sprake van overgangsrecht fase B. 2019 is het eerste jaar van afbouw, waarbij voor het bepalen van de afbouw in 2019 gebruik is gemaakt van artikel 11a van de beleidsregels.
2. Betaling betreft voor € 4.244,80 aanspraken vakantietoelage over de periode 1 juni 2018 tot en met 31 december 2018. De ontvangen (na)betaling wordt toegerekend aan het eerdere kalenderjaar (2018) waarop deze betrekking heeft, e.e.a. op grond van artikel 3, tweede lid, van de Uitvoeringsregeling WNT.
3. De binnen onze organisatie geïdentificeerde leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking hebben geen dienstbetrekking bij meerdere WNT-plichtige instelling(en) als leidinggevende topfunctionaris (die zijn ingegaan met ingang van 1 januari 2018)

GEGEVENS 2018

Bedragen x € 1	Drs. P de Krom	Mr. drs. F. Marring	W. Nagtegaal
Functiegegevens	Lid Raad van Bestuur (Voorzitter)	Lid Raad van Bestuur	Lid Raad van Bestuur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja	ja

Bezoldiging

Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	175.169,60	204.944,79	112.628,04
Beloningen betaalbaar op termijn	11.098,56	11.098,56	11.098,56

Totaal bezoldiging 2018	186.268,16	216.043,35	123.726,60
--------------------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	189.000,00	189.000,00	189.000,00
--	------------	------------	------------

Bezoldiging	186.268,16	216.043,35	123.726,60
--------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Toeziethoudende topfunctionarissen (1)

Bedragen x € 1	Dr. C.A. Linse	I.G.C. Faber MBA	Ir. I.H.J. Vanden Berghe	Drs. J.D. Lamse-Minderhoud RA	Prof. dr. ir. PPC.C. Verbeek	Dr. ir. P.J.M. van Laarhoven
Functiegegevens	Lid Raad van Toezicht (Voorzitter)	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht
Aanvang en einde functievervulling 2019	1/1 - 30/06	1/1 - 30/09	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12

Bezoldiging

Bezoldiging	13.548,00	13.041,00	17.388,00	17.388,00	17.388,00	17.388,00
-------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	14.430,41	14.510,14	19.400,00	19.400,00	19.400,00	19.400,00
---	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
--	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Totaal bezoldiging 2019	13.548,00	13.041,00	17.388,00	17.388,00	17.388,00	17.388,00
--------------------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------

Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
--	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
---	--------	--------	--------	--------	--------	--------

GEGEVENS 2018

Bedragen x € 1

Functiegegevens	Lid Raad van Toezicht (Voorzitter)	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht
Aanvang en einde functievervulling 2018	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12

Bezoldiging

Totaal bezoldiging 2018	26.340,00	16.896,00	16.896,00	16.896,00	16.692,00	16.896,00
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	28.350,00	18.900,00	18.900,00	18.900,00	18.900,00	18.900,00

Toeziethoudende topfunctionarissen (2)

Bedragen x € 1	Prof. dr. ir. drs. H. Bijl	Mr. PG. de Vries	Ir. L. Verheij van Wijk
Functiegegevens	Lid Raad van Toezicht	Lid Raad van Toezicht (Voorzitter)	Lid Raad van Toezicht
Aanvang en einde functievervulling 2019	1/1 - 31/12	1/7 - 31/12	1/10-31/12

Bezoldiging

Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	17.388,00	13.548,00	4.347,00
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	19.400,00	14.669,59	4.889,86
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Totaal bezoldiging 2019	17.388,00	13.548,00	4.347,00
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

GEGEVENS 2018

Bedragen x € 1

Functiegegevens	Lid Raad van Toezicht
Aanvang en einde functievervulling 2018	1/9 - 31/12

Bezoldiging

Totaal bezoldiging 2018	5.632,00
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	6.300,00

**2. UITKERINGEN WEGENS BEËINDIGING DIENSTVERBAND AAN TOPFUNCTIONARISSEN
MET OF ZONDER DIENSTBETREKKING**

Bedragen x € 1	Prof. dr. ir. J.T.F. Keurentjes
Functiegegevens	
Functie(s) bij beëindiging dienstverband	Lid Raad van Bestuur
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Jaar waarin dienstverband is beëindigd	2018
Uitkering wegens beëindiging van het dienstverband	
Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	75.000,00
Individueel toepasselijk maximum	75.000,00
Totaal uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	75.000,00
waarvan betaald in 2019	75.000,00
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

3. BEZOLDING NIET TOP-FUNCTIONARISSEN Op deze functionarissen is het bezoldigingsmaximum niet van toepassing. Er geldt alleen een publicatieplicht.

Bedragen x € 1

Functiegegevens	Directeur	Directeur	Senior Scientist
Aanvang en einde functievervulling in 2019	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0	0,05

Bezoldiging

Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	193.461,42	205.172,63	10.538,24
Beloningen betaalbaar op termijn	11.419,08	11.419,08	570,96

Totaal bezoldiging 2019	204.880,50	216.591,71	11.109,20
--------------------------------	-------------------	-------------------	------------------

Individueel toepasselijk drempelbedrag bezoldiging	194.000,00	194.000,00	9.700,00
Verplichte motivering van de overschrijding van het individueel toepasselijk drempelbedrag bezoldiging	a	a	a

a. De WNT is op deze functionarissen niet van toepassing. Er geldt alleen een publicatieplicht. De motivatie voor de overschrijding van het drempelbedrag bezoldiging zijn beloningsafspraken die bij de aanstelling van de functionarissen zijn gemaakt.

GEGEVENS 2018

Bedragen x € 1

Functiegegevens	Directeur	Directeur	Senior Scientist
Aanvang en einde functievervulling	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/4 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0	0,05

Bezoldiging

Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	204.591,12	202.322,52	7.475,20
Beloningen betaalbaar op termijn	11.098,56	11.098,56	416,16

Totaal bezoldiging 2018	215.689,68	213.421,08	7.891,36
--------------------------------	-------------------	-------------------	-----------------

› GEGEVENS DEELNEMINGEN

TNO NEEMT ULTIMO 2019 ONMIDDELIJK DEEL IN DE VOLGENDE VENNOOTSCHAPPEN

Naam	Zetel	%
TNO International Holding BV	Delft	100%
– TNO Japan K.K. / TNO Japan Co. Ltd	Yokohama	100%
– TNO Singapore CLG LTD	Singapore	100%
– ECN Beijing New Energy Technologies Co, Ltd	Beijing	100%
TNO Affiliates Holding BV	Delft	100%
– TNO Heimolen BV	Bergen op Zoom	100%
– TNO Powertrain Test Services BV	Delft	100%
– Sunlab BV	Petten	100%
– ECN-Ambigo BV	Petten	100%
TNO Tech Transfer Holding BV	Delft	100%

DE VOLGENDE ONDERNEMINGEN WORDEN NIET GECONSOLIDEERD

Naam	Zetel	%
Yes!Delft BV	Delft	20%
MILENA-OLGA Joint Innovation BV	Amsterdam	50%
Warmtebron LEAN BV	Schiedam	3%
Nearfield Instruments BV	Delft	26%
Bibo Innovations BV	Maastricht	32%
Tiledmedia BV	Rotterdam	7%
Innovation Industries Fund Coöperatief UA	Enschede	2%
Solar Visuals BV	Alkmaar	33%
LeydenJar Technologies BV	Oegstgeest	5%
Blue Hart Energy BV	Alkmaar	10%
MorePV BV	Schoorl	6%
TBQ BV	Delft	27%
Gexcon Netherlands BV	Utrechtse Heuvelrug	30%
Sightlabs BV	Amsterdam	20%
First Dutch Innovations BV	Delft	45%
Solaroad BV	Delft	40%
SALDTech BV	's-Gravenhage	34%
TrustTester Solutions BV	Naarden	25%
CollaneX Therapeutics BV	Voorhout	20%
Delta Diagnostics BV	Rotterdam	20%
Valley Optics Holding BV	Delft	17%
SHM Next BV	's-Gravenhage	21%
AMSYSTEMS BV	Eindhoven	25%

Daarnaast heeft TNO eind 2019 één branche office in Singapore.

Delft, 8 april 2020

OVERIGE GEGEVENS

RESULTAATBESTEMMING

De Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bepaalt in artikel 4: Reserves worden gevormd bij de bestemming van het resultaat. Bij de bestemming van het resultaat kunnen tevens bestemmingsreserves worden gevormd dan wel bestaande bestemmingsreserves gemuteerd. De mutaties kunnen toevoegingen of onttrekkingen zijn. Zo kan bij resultaatbestemming door toevoeging een bestemmingsreserve worden gevormd voor toekomstige uitgaven of lasten. De vorming van de bestemmingsreserves moet geschieden op basis van concrete beleidsplannen en concrete financieringsplannen. Daarnaast kan er sprake zijn van onttrekkingen, omdat bijvoorbeeld in het verslagjaar uitgaven hebben plaatsgevonden, waarvoor de bestemmingsreserves oorspronkelijk waren gevormd. Voor zover uitgaven het karakter hebben van kosten die alleen betrekking hebben op het desbetreffende verslagjaar worden deze verwerkt ten laste van de resultatenrekening van dat jaar. Ingeval uitgaven het karakter hebben van investeringen in kennisontwikkeling vindt activering op de balans plaats van deze uitgaven.

De aan deze investering gerelateerde afschrijvingskosten worden vervolgens stelselmatig ten laste van de resultatenrekening gebracht. Voor hetzelfde bedrag aan vorengenoemde afschrijvingskosten dan wel uitgaven die als kosten in het verslagjaar worden aangemerkt, vindt bij de bestemming van het resultaat onttrekking uit de bestemmingsreserves plaats.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Raad van Toezicht en de Raad van Bestuur van de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek TNO

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek TNO (hierna: TNO) te Delft gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van TNO per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de aanvullende brief d.d. 21 april 2004 met kenmerk OWB/FO/2004/8195 en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2019;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige winst- en verliesrekening over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het controleprotocol TNO en de regeling controleprotocol WNT 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van TNO zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Benadrukking van ontwikkelingen omtrent Corona

De ontwikkelingen rondom het Corona (Covid-19) virus hebben grote invloed op de gezondheid van mensen en onze samenleving en daarbij ook op de operationele en financiële prestaties van organisaties en de beoordeling van de mogelijkheid om de continuïteit te handhaven. De jaarrekening en onze controleverklaring daarbij zijn gebaseerd op de condities op het moment dat deze zijn opgemaakt en de situatie verandert van dag tot dag. De invloed van deze ontwikkelingen op TNO is uiteengezet in het bestuursverslag op de pagina's 7,

12 en 54 en in de toelichting van de jaarrekening opgenomen bij de gebeurtenissen na balansdatum (zie pagina 28 voor de geconsolideerde jaarrekening en pagina 39 voor de enkelvoudige jaarrekening). Wij vestigen de aandacht op deze uiteenzettingen.

Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Geen controlewerkzaamheden verricht ten aanzien van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5 lid 1(j) Uitvoeringsregeling WNT

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij geen controlewerkzaamheden verricht op gegevens in de WNT-verantwoording, of het ontbreken daarvan, op grond van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 onderdeel j Uitvoeringsregeling WNT. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag 2019 'Groeï en impact';
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720 en het controleprotocol TNO. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

**BESCHRIJVING VAN
VERANTWOORDELIJKHEDEN MET
BETREKKING TOT DE JAARREKENING**

Verantwoordelijkheden van de Raad van Bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Richtlijnen Financiële Verslaggeving TNO van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de aanvullende brief d.d. 21 april 2004 met kenmerk OWB/FO/2004/8195 en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT). In dit kader is de Raad van Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de Raad van Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de Raad van Bestuur afwegen of TNO in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de Raad van Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de Raad van Bestuur het voornemen heeft om TNO te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De Raad van Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden

waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of TNO haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van TNO.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het controleprotocol TNO, de Regeling controleprotocol WNT 2019 en ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van TNO;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële

verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door de Raad van Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of TNO haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Rotterdam, 8 april 2020

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. M. Verschoor RA

› Wilt u meer weten over TNO of heeft u vragen naar aanleiding van dit verslag of heeft u ideeën? Stuur dan uw reactie naar info@tno.nl

REDACTIE EN PRODUCTIE
Marketing & Communications

TEKST
TNO

CONCEPT EN REALISATIE
C&F Report, Amsterdam

©TNO, 8 april 2020

› TNO.NL

TNO innovation
for life